

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Можайская средняя общеобразовательная школа»

<p>«Рассмотрено» на заседании МО учителей гуманитарного цикла Протокол № <u>1</u> от «<u>30</u>» <u>08</u> 2023 г. руководитель МО <u>Иванова Д-Х. Б-Д.</u></p>	<p>«Согласовано» заместитель директора по НМР <u>Ганжурова Д.С.</u> «<u>01</u>» <u>сентября</u> 2023г.</p>	<p>«Утверждаю» Приказ № <u>616</u> от «<u>01</u>» <u>09</u> 2023г. директор МБОУ «МСОШ» <u>Цыбиков Э.Б.</u></p>
--	---	--

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному (бурятскому) языку
(указать предмет, курс, модуль)

Класс 9

Количество часов в год 68

Учитель Ганжурова Дарима Солбоновна

Можайка
2023

1. Тайлбари бэшэг

Нургуулийн шухала зорилгонь хадаа ургажа ябаа үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэнэ хууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхээр үгэхэ, тэдэниие ажал дээрэ хэрэглэхэ, дадал шадабаритай болгохо, хүгжэлтын юрэнхы үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ гэнэн юм. Нурагшадай түрэлхи хэлэ үзэлгэ хадаа оршон тойронхи байдалые ойлгоходонь, мүн ород хэлэ болон бэшэшье предметүүдые үзэхэ хэрэгтэнэ ехэ туһа хүргэдэг. Гадна нурагшадые болбосоруулха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ туһалха арга боломжотой. Ушар тиимэнэ түрэлхи хэлэнэй үүргые саашань улам дээшэлүүлхэ, энэ предмет заалгые, хэшээл бүхэнэй үрэ дүнгые найжаруулха шухала. V-IX классуудай буряад хэлэнэй программа соо буряад хэшээлэй гол удха болон шухала шэглэлнүүд хараалагдана. Эдэ шэглэлнүүдэй тон шухалань хадаа нургалга хүмүүжүүлгэ хоёрые түрэлхи хэлэ, литературы хэшээлнүүдтэ нягта холбоотойгоор эмхидхэхэ гэнэн эрилтэ болоно. Түрэлхи хэлэндэ, тэрэнэй үүргэдэ нурагшадай һонирхолые саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ шухала. Тиигэхын тула буряад хэлэнэй баялигые, тэрэнэй уран аргуудые – зэргэсүүлгэ, эпитет, метафора гэхэ мэтые—хэшээлдэ хэрэглэхэ, тэдэниие нурагшадай хэлэлгэдэ хэрэглүүлжэ нургаха. Тиихэтэе хамта түрэлхи хэлэ заахадаа, нурагшадта гүнзэгы, бата бэхэ эрдэм болбосорол олгохо хэрэгтэй.

Буряад хэлэ заахадаа, багша болбол теоретическэ асуудалнуудта тусхай анхарал хандуулха: абяанай болон үгын шэнжэлэлгэдэ, үгын бүридэлдэ, хэлэлгын хубинуудта, мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холболгодо, мэдүүлэлэй байгуулгада, бэшэгэй дүримүүдтэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ гэхэ мэтэ.

Россиин Федерациин нуралсалай эмхинүүдэй федеральна нуралсалай түсэбөөр 9-дахи класста түрэлхи хэлэндэ 68 саг үгтэнэ.

2. Программын байгуулга ба удха

IX КЛАСС (68 час)

Хэлэн тухай шухала мэдээн (2 час)

Дабталга (6 час)

Орөө мэдүүлэл тухай ойлгосо (3 час).

Ниилэлдэнэн орөө мэдүүлэл (7 час). Ниилэлдэнэн орөө мэдүүлэлэй удха ба байгуулга. Ниилэлдэнэн орөө мэдүүлэлэй интонаци ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Дахалдаһан орөө мэдүүлэл (15 час). Дахалдаһан орөө мэдүүлэл удха ба байгуулга. Шухала ба нүхэсэл мэдүүлэлнүүд, нүхэсэл мэдүүлэлнүүд, Нүхэсэл мэдүүлэлнүүдэй янзанууд. Дахалдаһан орөө мэдүүлэлэй интонаци ба сэглэлтын тэмдэгүүд. Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орөө мэдүүлэл.

Холболтогүй орөө мэдүүлэл (3 час) Холболтогүй орөө мэдүүлэлэй илгаа, интонаци ба сэглэлтын тэмдэгүүд.

Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ (4 час)

Холилдоһон орөө мэдүүлэл (6 час)

Үгүүлэл (16 час) Үгүүлэлнүүдэй байгуулга ба илгарал.

Хэлэлгын стильнүүд. Текст, тэрэнэй байгуулга.

Дабталга

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (10 час)

Бүхэли зохёолой гү, али тэрэнэй али нэгэ бүлэгэйн удхада дүтэрхыгөөр, синтаксисэйнгэ талаар бүри сложно (орөө мэдүүлэлнүүдтэй) текстүүдые удхадань дүтэрхыгөөр хөөрөлгэ ба изложени бэшэлгэ.

Уншаһан зохёолой удхада табигдаһан асуудалнуудта элдэб цитата, баримтатай дэлгэрэнгы харюунуудые бэшэлгэ.

3. Хүлээгдэхэ дүнгүүд

- Орөө мэдүүлэлнүүдэй байгуулга зүбөөр элирүүлхэ, тэдэнэй шүүлбэри хэжэ шадаха; холболтогүй орөө мэдүүлэлнүүдэй хубинуудай хоорондохи удхын харилсаа илгаруулха;
- Дахалдаһан ба ниилэлдэнэн орөө мэдүүлэлнүүдэй байгуулга, илгаа;

- Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлнүүдэй байгуулга ба сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр тайлбарилжа шадаха;
- Үгүүлэлнүүдые хэлэгдэһэн янзаарнь илгаруулха, үгүүлэлнүүдые илгаруулжа шадаха.
- Эрдэм мэдэсээ бодото байдалда хэрэглэжэ хургаха;
- Ухаан бодолоо хүгжөөхын тулада буряад литературынын үүргэ ехэ гэжэ ойлгуулха;
- Түрэл найхан хэлэндээ гамтайгаар, сэбэрээр хэлэжэ хургаха;
- Хэлэнэй нөөсэ баяжуулха;
- Бусад эрдэм шудалалгада буряад хэлээ хэрэглэлгэ.
- Литературна хэлэн дээрэ хөөрөхэ ба бэшэхэ.

V—IX классуудта үзэһэн бэшэгэй дүримүүдые мэдэхэ, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэжэ шадаха.

VII—IX классуудта үзэһэн сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр мэдүүлэлнүүдтээ табиха (орёо мэдүүлэлнүүдэй, нэгэ түрэл гэшүүдтэй, хандалгатай, оролто үгэнүүдтэй, ушарлагшануудтай, сэхэ болон өөршлэн хэлэлгэтэй мэдүүлэлнүүдтэ). Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо тире табиха. Текстын найруулга зүбөөр элирхэйлхэ.

Һурагшадай мэдэсэ шалгалга

Шалгалта :

шалгалтын упражненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, һурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шийдхэгдээгүй асуудалнуудые шэнжэлүүлэн тайлбарилга, рефератуудые бэшэлгэ, олонийтын ажалда хабаадалга, элидхэл хэлгэ ба бусад.

Аман шалгалтаар элирүүлэгдэхэ үрэ дүнгүүд: һурагшадай хэлэн тодо сэбэр, уян нугархай, һанал бодолоо эли тодоор холбожо, мэдүүлэл, үгүүлэл болгон хэрэглэжэ шадаха ёһотой. Һуралсалай мониторинг элирүүлгэдэ холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэрийн дүнгүүд оролсодог. Дүн гаргалгын шалгалта:шалгалтын холимог хүдэлмэри, шалгалтын диктант, тестнүүд.

Мүнөө үеын федеральна һуралсалай стандартын ёһоор буряад хэлээр үхибүүд иимэ **личностнэ дүнгүүдые** харуулха ёһотой:

1. Һурагшад түрэлхи хэлэ шудалан үзэхэдөө, буряад хэлэнэйнгээ баялигтай гүнзэгыгөөр танилсаха, һайнаар хэлэдэг, уншадаг, бэшэдэг болгохоһоо гадна, буряад арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ байгаа зохёолнууд дээрэ үндэһэлэн, һайнаар ойлгохо, ухаан сэдхэлдээ шэнгээхэ;
2. Һурагшад түрэл хэлэнэйнгээ сэнтэйень ойлгохо, хүндэлхэ, түрэл хэлээрээ омогорхохо ёһотой;
3. Үндэһэн соелойнгоо гол хубинь болохо түрэл хэлэндээ гамтайгаар, наринаар хандахые оролдохо, тордиһогүй дуугаржа һураха, бэшэмэл ба холбоо хэлэлгэдээ жэл бүхэндэ үгынгөө сан баяжуулха шухала.

Буряад хэлээр һурагшадай **метапредметнэ дүнгүүдын** иимэ байха жэшээтэй:

1. Хэлэлгын ажаябуулгын ямаршье түхэлөөр хаанашье хэлээ хэрэглэжэ шадаха;
2. Интернетһээ гү, али бэшэшье материалһаа мэдээнүүдые суглуулан бүридхэжэ шадаха;
3. Элдэб толинуудые, номуудые хэрэглэжэ шадаха;
4. Ойлгоһон материалаараа бэшэмэлшье, сээжэшье харюусажа шадаха;
5. Багахан элидхэлнүүдые бэлдээд, нүхэдэйнгөө урда хэлэжэ шадаха;
6. Һанаһанаа сээжээршье, бэшэмэлээршье дамжуулха;

Һурагшадай **предметнэ дүнгүүдын** иимэ байха ёһотой:

1. Хэлэн тухай бүхэли мэдэсэтэй болохо;
2. Гуманитарна эрдэмүүд соо буряад хэлэнэй олоһон һуури;
3. Лингвистикын үндэһэ һууриэ үзэһэниинь;
4. Уран хурса үгэнүүдые, тогтомол холбуулалнуудые хэрэглэжэ, хэлээ хурса болгохо, хэлэнэй орфографическа, лексическэ, грамматическа, сэглэлтын дүримүүдые мэдэхэ.

4. Тематическа түсэблэлгэ

№	Хэшээлэй сэдэб	Сагай хубаари		ЭОР
		Хамта	Шалгалтын хүдэлмэри	
	Оршол.	2		
	Наймадахи класста үзэхэнөө дабталга.	6	1	
	Орѳо мэдүүлэл. Ниилэлд эһэн орѳо мэдүүлэл.	10	1	https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=191 https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=192
	Дахалдаһан орѳо мэдүүлэл.	15	1	https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=194
	Холболтогүй орѳо мэдүүлэл	3		https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=198
	Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ	4		https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=200
	Холилдоһон орѳо мэдүүлэлнүүд.	6	1	
	Үгүүлэл	16		https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/tutorial?part_id=201
	Жэл соо үзэхэнөө дабталга	6	1	
		102	5	

Һурагшадай хэрэгсэлнүүд:

1 Буряад литература: 9-дэхи класста үзэхэ ном. «Буряад хэлэн» В.Д. Патаева, О-Х.Н.Нанзанова Улан – Удэ, Бэлиг, 2018 ;

4 Дидактические материалы по бурятскому языку для 5-9 классов. Батоев Б.-Д. Б. - Улан-Удэ: Бурятское книжное издательство, 2000

Багшын методическа хэрэгсэлнүүд:

1. «Методическа дурадхалнууд» 9-дэхи класс. В.Д. Патаева, О-Х.Н.Нанзанова 2017
2. Диктантнуудай суглуулбари. Буряад хэлэнэй багшанарнуудта зорюулһан пособи. 5,6 класс. Спасова Д.М. - п. Усть-Ордынский, 2006
3. Буряад хэлээр лабораторно-практическа хүдэлмэринүүд. Санжаева А.Б. - Улан-Удэ: Издательство Бурятского университета, 2000
4. Буряад хэлээр тестнүүд. Санжаева А.Б. - Улан-Удэ, 2001
5. Сборник сценариев уроков бурятского языка и литературы. - п. Усть-Ордынский, 2007
6. Буряад хэлэнэй бэшэгэй дүрим. Правила орфографии и пунктуации бурятского языка/ Л.Д. Шагдаровай ниитэ редакция. - 2-дохи заһагд., нэмэгд. хэблэл. - Улан-Удэ: "Бэлиг" хэблэл, 2000

Сахим юртэмсын хэрэгсэл:

1. <https://buryadxelen.com/backend/web/burlang/default/index>
2. <https://burlang.ru/>
3. <https://nomoihan.com/>